

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ЕВОЛЮЦІЯ СТРУКТУРИ І ФУНКЦІЙ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА ПІД ВПЛИВОМ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Сучасне бібліотекознавство: комплекс традицій та оновлень

5–6 жовтня 2010 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України, Інформаційно-бібліотечною Радою НАН України, Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук провела міжнародну наукову конференцію «Еволюція структури і функцій бібліотекознавства під впливом сучасних інформаційних технологій».

У роботі конференції взяли участь понад 250 науковців, працівників інформаційної та бібліотечної сфер, серед яких: представники національних, державних і обласних наукових, галузевих бібліотек, інформаційних підрозділів і бібліотек науково-дослідних установ НАН України, вищих навчальних закладів, музейних і архівних установ, ЗМІ. До теми цьогорічної конференції виявили інтерес й зарубіжні бібліотечні та інформаційні працівники. Для оприлюднення було заявлено 226 доповідей, виступів і повідомлень.

Пленарне засідання наукової конференції відкрив голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, академік НАН України **О. С. Онищенко**. Привітавши присутніх, він із сумом зазначив, що цьогорічну конференцію змушений розпочати із трагічного повідомлення. 29 вересня цього року під час ремонтних робіт на 20-му поверсі книгосховища загинуло двоє робітників-електриків Бібліотеки. Трагедія сталася на робочому місці під час виконання службових обов'язків, але поки ведеться слідство точна причина їх загибелі не встановлена. **О. С. Онищенко** запропонував усім присутнім вшанувати пам'ять загиблих працівників хвилиною мовчання.

У своїй доповіді «Бібліотекознавство: наростаючий комплекс традицій та оновлень» академік **О. С. Онищенко** відзначив, що тематика цьогорічної конференції сконцентрувала в собі всі проблеми та напрями розвитку бібліотекознавчої науки на сучасному етапі. Ця обставина ще і ще раз підтверджує ту тезу, що бібліотекознавство було, є і буде синтезуючою дисципліною стосовно всіх суміжних бібліотекознавчих наукових дисциплін. Книгознавство та бібліографознавство, наголосив доповідач, хоча і мають свій об'єкт та предмет, але вони тісно пов'язані з бібліотекознавством, і якщо говорити про весь бібліотекознавчий комплекс, то на чолі його як узагальнююча дисципліна стоїть саме бібліотекознавство. Звичайно, постійно розширюються об'єкт, предмет і функції бібліотекознавства, джерельна база бібліотеки, нарощується ресурс, але водночас змінюються і користувачі бібліотеки. Постійно виникає необхідність вивчення їх потреб та вимог.

Особливої уваги, на думку **О. С. Онищенко**, вимагає підготовка сучасних бібліотечних працівників, які тепер окрім своїх традиційних функцій (працювати з друкованими і електронними ресурсами, досконало їх знати, роботи їх відбір, їх якісну оцінку, допомагати читачеві зорієнтуватися у них) повинні вміти самостійно синтезувати інформаційні продукти, їх тематично групувати, обробляти, а також, крім усього іншого, мати ґрунтовні психологічні та педагогічні вміння та навички. Досвід найбільших світових національних бібліотек свідчить, що головним пріоритетом їх діяльності нині є пошук шляхів наповнення фондів найрізноманітнішим ресурсом і найважливіше – науковим, соціально значущим ресурсом.

Надзвичайно гостро стоїть сьогодні проблема ефективності використання і забезпечення доступності до документів та інформації, що зберігаються у бібліотеках, архівах, музейних фондах. Цей інформаційний ресурс, що постійно змінюється, вимагає не тільки ретельного бібліотекознавчого осмислення, а й побудови нової структури його організації. Адже забезпечення вільного доступу до інформації є одним із пріоритетів розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Доповідач запропонував учасникам конференції зосередитись на трьох основних питаннях, які потребують першочергового осмислення: а) організація усіх різновидів інформаційного ресурсу; б) підготовка кадрів, наукове обґрунтування програми навчання бібліотекарів, вдосконалення системи підвищення їх кваліфікації, перепідготовки; в) вивчення сучасного користувача бібліотечних ресурсів. Всі ці проблеми органічно пов'язані, тому вони повинні розглядатися в комплексі, забезпечуючи подальший розвиток бібліотеки, посилюючи її роль у сучасному соціокультурному процесі.

Завершуючи свій виступ, **О. С. Онищенко** підкреслив, що головне завдання конференції – бачити бібліотеку в її розвитку, як постійно зростаючий комплекс традиційних і нових елементів (функцій, технологій, послуг), завдяки гармонізації яких вона перетворюється у центр освітньо-культурного, духовного життя суспільства.

Питанням розроблення проекту Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» була присвячена доповідь начальника відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури і туризму України **Л. С. Нікіфоренко**. Доповідачка окреслила основні засади, на яких ґрунтуватиметься проект цієї програми. Бібліотека – це потужний інформаційний, ос-

вітній і культурний центр, який зберігає, а головне, надає доступ до інформації, сповідуючи принципи відкритості і загальнодоступності. Досягти цього наразі можна лише за рахунок упровадження сучасних інформаційних технологій. У своєму Посланні до народу Президент України В. Ф. Янукович запропонував на державному рівні оголосити 2011 рік роком освіти та інформаційного суспільства. Важливим кроком на шляху входження України у світовий інформаційний простір має стати створення національної електронної бібліотеки, яка б забезпечила вільний доступ до інформації кожному громадянину. Міністерство культури спільно із провідними вітчизняними фахівцями, зокрема співробітниками Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної Парламентської бібліотеки України, Книжкової Палати України імені Івана Федорова, представниками центральних органів виконавчої влади, державних комітетів, міністерств, включилося в роботу з підготовки проекту Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI».

Метою програми є створення електронних інформаційних ресурсів, що охоплюють різні сфери людського життя і діяльності, забезпечують доступ до них кожному громадянину, а також вироблення чіткої державної стратегії підтримки інформаційного розвитку суспільства. Формування національної електронної бібліотеки передбачає: розроблення та удосконалення відповідної законодавчої бази; розроблення та впровадження єдиних стандартів обміну бібліографічними, архівних записами, адаптацію їх до міжнародних правил; проведення моніторингу каталогів бібліотечних ресурсів для визначення тих, що мають загальнодержавне значення і повинні відображатися в національній електронній бібліотеці; визначення загальних критеріїв відбору документів для переведення їх в електронну форму та створення тематичних колекцій; налагодження конструктивних зв'язків між установами, закладами, організаціями; переведення в електронну форму документів, які зберігаються у Державному бібліотечному, Національному архівному та Музейному фондах, у фондах Книжкової Палати України імені Івана Федорова, бібліотечних, архівних, музейних фондах і забезпечення загального доступу до названих фондів з використанням Інтернет-технологій; створення єдиної інформаційної інфраструктури, яка б охоплювала бібліотечні установи; створення базових центрів переведення в електронну форму документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних і музейних фондах; створення єдиного веб-порталу; формування єдиного каталогу Бібліотеки-XXI; забезпечення Інтернетом та комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням та різним обладнанням установ, які займаються формування національної електронної бібліотеки; створення умов для інтеграції системи у світові бібліотечні ресурси. І найголовніше – створення умов для рівного доступу до електронної бібліотеки незалежно від матеріального становища людини і від місця її проживання.

Результати аналізу характеристик носіїв інформації, що використовуються для її довготривалого зберігання були презентовані у співдовіді директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, чл.-кор. НАН Укра-

їни, д-ра техн. наук, професора **В. В. Петрова** і заступника директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, чл.-кор. НАН України, д-ра техн. наук, професора **А. А. Крючина**, оприлюдненій А. А. Крючиним. Обсяги інформації, що зберігаються в бібліотеках, швидко зростають за рахунок отримання документів у цифровій формі та оцифрування друкованих матеріалів. Враховуючи те, що більшість документів, які надходять в електронні бібліотеки, має зберігатися постійно, виникає необхідність забезпечення довготривалого архівного зберігання великих обсягів інформації у незмінному вигляді. З цією метою для електронних бібліотек і архівів розробляються та виготовляються спеціальні професійні носії. Вони характеризуються підвищеною надійністю збереження даних. При створенні комплексів технічних засобів зберігання інформації в електронних бібліотеках використовується концепція управління життєвим циклом інформації, в основі якої лежить принцип розподілу загального масиву даних на класи залежно від змісту, частоти звернень та терміну зберігання.

Доповідачем були окреслені особливості архівного зберігання даних. Наголошувалось, що забезпечення довготривалого зберігання інформації ускладнено тим, що самі носії інформації, у більшості своїй, нестабільні та недовговічні. А. А. Крючин розповів про технологію MAID (Massive Array of Inactive Disks), назвав основні характеристики оптичних носіїв типу ROM та WORM. Особливу увагу він приділив питанням: розроблення спеціальних оптичних носіїв довготривалого зберігання даних; характеристик матеріалів, що використовуються для виготовлення професійних оптичних дисків (насамперед, це такі високостабільні матеріали, як: кремній, метал, сапфір). За словами доповідача, використання сапфіру дає змогу створювати оптичні носії з терміном зберігання декілька тисяч років. Були також виокремлені напрями вдосконалення характеристик носіїв довготривалого зберігання інформації. Наприклад, підвищенню надійності зберігання інформації на оптичних носіях сприяє використання відбиваючих покриттів із високотемпературних оксидних матеріалів. На завершення А. А. Крючин ознайомив присутніх з результатами деяких експериментальних досліджень оптичних носіїв довготривалого зберігання інформації.

Дослідження проблем збереження інформації продовжив у своїй доповіді директор Книжкової палати України імені Івана Федорова, д-р техн. наук, професор **М. І. Сенченко**. Він зауважив, що незважаючи на негативні прогнози щодо скорочення видання книг в Україні, результати проведених досліджень засвідчують зворотне – їх кількість збільшується, тому проблема збереження фондів стає дедалі актуальнішою. На думку доповідача, питання з книгосховищами можна вирішити трьома шляхами: будівництво нових книгосховищ; вилучення книг з фондів, тобто чистка фондів; створення депозитарної бібліотеки. Питання створення депозитарної бібліотеки стає дедалі актуальнішим у зв'язку з розробленням в Україні програми створення «Електронної депозитарної бібліотеки XXI століття» шляхом оцифрування ретроспективних документів.

Комплектування електронної бібліотеки сучасними виданнями дає змогу зберігати і використовувати елект-

ронні аналоги друкованих документів. Внесенням відповідних змін до Закону України «Про обов'язковий примірник документів» можна зберегти електронні оригінал-макети. Ці зміни мають бути спрямовані на те, щоб видавець-виробник передавав певним юридичним особам разом з обов'язковим примірником документа і його електронний аналог для збереження і формування централізованої чи розподіленої електронної депозитарної бібліотеки. Такий порядок дасть змогу зберегти друковані видання в електронній формі і вже сьогодні розпочати формування ресурсів «Електронної депозитарної бібліотеки XXI століття», щоб у подальшому можна було мати сучасну електронну бібліотеку.

М. І. Сенченко відзначив, що для вирішення проблем ефективного управління інформацією в Книжковій палаті України потрібно створити відповідні бази даних бібліографічної і повнотекстової інформації. Першочерговим завданням є формування повного електронного каталогу книг і брошур, що зберігаються в Державному архіві друку Книжкової палати України, і організація доступу до нього з бібліотек та інформаційних центрів. Виконавши комплекс робіт з ретроконверсії хронологічного та алфавітного каталогів книг і брошур, можна буде забезпечити ефективний доступ до джерел інформації Книжкової палати України. Наступним завданням є оцифрування документів Державного архіву друку.

Формування Електронної бібліотеки пов'язане зі збереженням авторського права. Але це питання можна вирішити відповідними угодами з авторами. Воно ґрунтовно досліджено за кордоном при створенні повнотекстових баз даних. Для вибору комплексу технічних засобів потрібно виходити з обсягів інформації, призначеної для зберігання. Наприклад, науковці Книжкової палати України (на основі даних адміністративної звітності про випуск видавничої продукції в Україні за 2009 р. із розрахунку середньої кількості сторінок у кожному з видів видань) провели визначення обсягів інформації для зберігання. Враховуючи всі види видань, які одержує Книжкова палата України, можна припустити, що річний обсяг цифрового архіву електронних оригінал-макетів видань країни становитиме 20 Тб. Для зберігання такого архіву та його нагромадження упродовж п'яти років передбачається створити потужний програмно-технічний комплекс на основі двох серверів PrimeServer Lan 2900R (активного та резервного), які забезпечують роботу з пристроєм цифрового архіву Centera ємністю 98 Тб.

І, нарешті, ще одна обставина на користь електронних депозитарних бібліотек. Вона полягає в тому, що видавці, як правило, не зберігають електронних файлів книг, надрукованих декілька років тому, а бібліотеки, матимуть ці файли. На цій основі можна створювати спільні підприємства чи здійснювати інше взаємовигідне співробітництво. Головне, наголосив М. І. Сенченко, – забезпечити збереження документів у цифровому вигляді і зробити їх доступними для нащадків.

Роль бібліотеки як документальної комунікаційної системи, з позицій теорії документології, охарактеризувала у своїй доповіді проф. Рівненського державного гуманітарного університету, д-р іст. наук **Г. М. Швецова-Водка**.

Доповідачка запропонувала присутнім розглядати бібліотеку не тільки як термінальну, але й як генеративну і транзитну документальну комунікаційну систему (ДКС). Була дана узагальнена характеристика діяльності бібліотеки щодо забезпечення інформаційних запитів користувачів, пов'язаних із використанням опублікованих документів, друкованих і електронних, продемонстровано рух документів та бібліографічної інформації як у традиційній, так і в електронній бібліотеці. Г. М. Швецова-Водка розкрила можливості електронної бібліотеки у наданні послуг користувачам, наголосила на спільних рисах і відмінностях у діяльності традиційної та електронної бібліотеки. Разом з тим було зауважено, що сутність бібліотеки як накопичувача опублікованих документів і організатора їх використання споживачами інформації з появою електронних документів не змінилася. Зазнали змін лише способи комплектування бібліотеки (електронними опублікованими документами), створення бібліотечних фондів, надання їх у користування. Робота з електронними документами вимагає від бібліотек значного посилення їх матеріально-технічної бази, розроблення нових технологій комплектування, зберігання і забезпечення доступу до документів. Стали необхідними відповідні зміни і доповнення у змісті бібліотечнознавчих наукових і навчальних дисциплін, у системі підготовки бібліотекарів і бібліографів. Поява електронних документів також значно змінила структуру всієї системи документальних комунікацій. Виникли нові генеративні, транзитні і термінальні ДКС. Водночас багато традиційних ДКС, у т. ч. й бібліотека, адаптувалися до нових умов, змінивши свою власну структуру або зв'язки між її елементами.

Інтерес у учасників зібрання викликав виступ директора Інституту рукопису НБУВ, чл.-кор. НАН України **Л. А. Дубровіної**, присвячений новим пріоритетам розвитку бібліотечнознавства, бібліографознавства, книгознавства та документознавства в інформаційному просторі.

У зв'язку з динамічним розвитком комплексу наук, що належать до галузі соціальних комунікацій, необхідністю врахування тенденцій, які характеризують сучасний стан цього напрямку знання та подальшим його оформленням у документознавстві, архівознавстві, книгознавстві, бібліотечнознавстві, бібліографознавстві у період глобальної інформатизації і формування суспільства знань, трансформації діяльності бібліотек та архівів як наукових центрів соціально-комунікаційної діяльності, формування нових складових документно-комунікаційної діяльності, доповідка запропонувала розглянути нові, уточнені та доповнені, паспорти спеціальностей 27.00.02 – Документознавство, архівознавство та 27.00.03 – Книгознавство, бібліотечнознавство, бібліографознавство, за якими присуджуються наукові ступені – «Історичні науки» та «Соціальні комунікації». Ці уточнення та доповнення паспортів (до затверджених ВАК України в грудні 2007 р.) обговорювалися та узгоджувалися широким колом відомих спеціалістів, які працюють в установах, де розвиваються згадані напрями, а також там, де відкриті або планується відкрити спеціалізовані вчені ради по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) наук із соціальних комунікацій відповідного профілю, зокрема, у На-

ціональний бібліотеці України імені В. І. Вернадського (Інститут бібліотекознавства, Інститут української книги, Інститут рукопису); Інституті історії України НАН України (відділ спеціальних галузей історичної науки та електронних інформаційних ресурсів); Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (кафедра архівознавства та спеціальних галузей історичної науки); Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства (відділ документознавства); Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв (кафедра документознавства). При розробленні були враховані нові тенденції, нові аспекти наукових проблем.

Отже, наголосила доповідачка, формула спеціальності 27.00.02 – Документознавство, архівознавство передбачає, що це галузь науки, яка вивчає сутність, закономірності, засоби та форми функціонування документа і документоутворень в оперативному та архівному стані документально-інформаційних систем, інформаційних потоків ресурсів і комунікацій. Напрями досліджень:

- теоретичні і методологічні засади документознавства, архівознавства та прикладних дисциплін: діловодства, документально-архівної евристики, документознавчої та архівної професіології, менеджменту документально-комунікаційних систем;
- генезис документа в соціально-культурному та комунікаційному просторі;
- розвиток архіву як соціального інституту, формування мережі архівів, забезпечення управління архівною системою, фахова освіта архівістів і документознавців;
- історія діловодної діяльності, керування документацією, організації документостворення, документообігу, робота з документальними фондами, експертиза цінності документів;
- формування документальних комплексів і електронних ресурсів, їх інформаційний аналіз, методи та засоби документно-інформаційного забезпечення різних категорій користувачів у архівах та документально-комунікаційних установах;
- типологія, класифікація та систематизація архівних документів, розвиток науково-практичних засад процесів експертизи, комплектування, описування, науково-пошукового апарату, забезпечення збереження та використання документальних фондів та інформаційних ресурсів;
- теоретичні та практичні засади управління документальною інформацією, організація використання документальних фондів та інформаційних ресурсів архівів та інших документально-комунікаційних установ;
- генезис архівознавчої і документознавчої думки; біографічні дослідження в документознавстві і архівістиці;
- бібліометричні та наукометричні дослідження в архівознавстві та документознавстві;
- система документальних комунікацій, структура, класифікація, функціонування, галузева типологія спеціфіка;
- створення мережевих документально-інформаційних систем, засади функціонування, структура, зміст;
- документально-ресурсна складова електронних архівів і бібліотек та інтернет-комунікацій (сайтів і порталів);
- документ як засіб комунікацій, документальні потоки та електронні документи в системі сучасних комунікацій, канали документальних комунікацій та їх класифікація;
- міжнародний досвід і співробітництво архівних та інших документально-комунікаційних установ.

Спеціальність 27.00.03 – Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. Формула спеціальності передбачає, що це галузь науки, яка вивчає історію, теорію і практику книговидавничої, книготорговельної, бібліотечної, бібліографічної діяльності, розвиток і функціонування бібліотечно-інформаційних систем і комунікацій.

Напрями досліджень:

- теоретичні та методологічні засади розвитку книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства;
- історія книги, редакційно-видавничої справи, книжкової торгівлі, статистики друку в Україні і за кордоном;
- історичний розвиток бібліотек та документально-інформаційних систем, закономірності їх родо-видового поділу в конкретно-історичних умовах розвитку суспільства, окремих регіонах країни і світу;
- періодизація становлення та розвитку книжкової, бібліотечної та бібліографічної справи як галузі науково-практичної діяльності;
- типологія, класифікація та систематизація бібліотечних фондів, розвиток науково-практичних засад процесів комплектування, управління фондами, створення науково-пошукового апарату, обслуговування користувачів, забезпечення збереження і використання фондів та інформаційних ресурсів;
- розвиток книгознавчої, бібліотекознавчої та бібліографічної думки; бібліографічні та біобібліографічні дослідження у книгознавстві, бібліотекознавстві, бібліографознавстві;
- процеси формування, аналітико-синтетичної обробки, науково-інформаційного аналізу бібліотечних фондів та електронних ресурсів бібліотек, інформаційних потоків;
- бібліотечна інформологія, бібліометричні та наукометричні дослідження в інформаційних масивах;
- інформаційні сервіси та інформаційний менеджмент бібліотек;
- інформаційно-аналітична діяльність бібліотек та документально-комунікаційних установ;
- мережева взаємодія бібліотек, документально-комунікаційних структур та комунікацій у глобальному інформаційному просторі;
- книгознавча, бібліотечно-інформаційна освіта та готовка кадрів для документально-комунікаційних установ;
- міжнародне співробітництво в книжковій, бібліографічній та інших галузях документально-інформаційних комунікацій в Україні і за кордоном.

Питанням ролі і місця книжкового пам'яткознавства в системі бібліотекознавства присвятила свою доповідь зав. відділу НБУВ, д-р іст. наук, професор **Г. І. Ковальчук**. Книжкове пам'яткознавство вона визначає як комплекс знань і практичної бібліотечної діяльності з рідкісними та цінними книжками і виокремлює його в самостійний кни-

гознавчий напрям бібліотекознавства. Особливу увагу доповідачка приділила питанню збереження книжкових пам'яток, пошуку нових форм, методів і засобів закріплення та консервації інформації. Були також окреслені проблеми безпеки фондів книжкових пам'яток. На думку Г. І. Ковальчук, охорона фондів має здійснюватися на всіх етапах руху фонду, від моменту надходження до бібліотеки необроблених документів і до користування ними читачів. Тут важливо організувати чіткий облік рідкісних і цінних видань, що сприяє їх правильному збереженню і використанню. Повнота інформації про фонди книжкових пам'яток досягається завдяки трирівневному бібліографічному обліку: на рівні фондів, видань, примірників. Оскільки пам'яткою історії та культури може бути не тільки окремих примірник, а й відповідна колекція, то і об'єктом опису можуть стати не лише окремі книжкові пам'ятки, але і їх групи та комплекси (зібрання, колекції, приватні бібліотеки). Доповідачка підкреслила, що, незважаючи на деякі розбіжності у відборі рідкісних видань, у бібліотечній практиці вдалося досягти, по-перше, виокремлення значного масиву раритетів; по-друге, вироблення певних правил щодо їх зберігання й використання. Тепер концепція книжкового пам'яткознавства, з одного боку, включає всі найбільш раціональні аспекти теоретичних книгознавчих, бібліотекознавчих, бібліофільських і пам'яткознавчих концепцій, а з другого – спрямована на безпосереднє застосування науково обґрунтованих підходів і методів роботи з рідкісними й цінними книгами.

Підсумовуючи свій виступ, Г. І. Ковальчук наголосила, що книжкове пам'яткознавство займає своє, визначене розподілом фондів і відповідних функцій, а також професіоналізацією співробітників, місце в бібліотекознавстві. Воно усталилось упродовж історичного розвитку бібліотечної справи та бібліотекознавства, нині лише одержало своє термінологічне визначення.

Бібліотечно-інформаційна діяльність з позицій системного підходу розглядалась у доповіді директора Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук **О. В. Воскобойнікової-Гузєвої**. Бібліотечно-інформаційна діяльність (БІД), наголосила вона, відбувається у межах об'єктної тріади БІБЛІОТЕКА – ІНФОРМАЦІЯ – ЗНАННЯ. Інформація і знання – це головний ресурс і одночасно результат бібліотечно-інформаційної діяльності. Бібліотека як система взаємодії людини та інформації дійсно є одним з найстаріших соціальних інститутів людства. І, як кожен соціальний інститут, бібліотека еволюціонує. Цей розвиток пов'язаний зі змінами потреб суспільства. Зміст, структура, функції бібліотечно-інформаційної діяльності; її різновиди; наукове, технологічне і кадрове забезпечення – системний трикутник, у межах якого групується переважна більшість проблематики сучасного бібліотекознавства. Багатовекторність розвитку БІД великою мірою визначає напрями бібліотекознавчих досліджень.

Над науковим забезпеченням розвитку БІД в Україні працює багато установ і дослідників. Провідні бібліотеки держави виконують програмні та комплексні дослідження, ведуть активний пошук найоптимальніших моделей розвитку бібліотек різних типів. О. В. Воскобойнікова-Гузєва проаналізувала тематику науково-дослідних

робіт, що виконувалися фахівцями інститутів, служб і центрів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Було відзначено, що провідне місце у науково-дослідній роботі НБУВ займають дослідження, спрямовані на організаційну, технологічну та управлінську модернізацію усіх напрямів діяльності наукових бібліотек в умовах інформатизації суспільства.

Так, розвитку моделі універсального науково-інформаційного комплексу присвячено наукові дослідження Інституту бібліотекознавства, які здійснюються з 2000 р. («Технологія і організація формування і використання інформаційних ресурсів наукової бібліотеки» (2000–2004); «Інформаційні технології в системі інноваційної діяльності наукової бібліотеки» (2005–2007); «Управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки» (2008–2010).

Розробленню актуальної проблематики на стику бібліотекознавства та науково-інформаційної діяльності були присвячені НДР Центру бібліотечно-інформаційних технологій: «Розробка архітектури й інформаційної технології електронної бібліотеки» (1999–2001); «Формування та використання ресурсів електронної бібліотеки» (2002–2004); «Формування ресурсів науково-інформаційного порталу України» (2005–2007); «Розробка Екстрнет-технологій формування та використання науково-інформаційних ресурсів» (2008–2010).

Інформаційно-технологічний розвиток суспільства ставить перед сучасною бібліотекою завдання кардинального вдосконалення інформаційного забезпечення усіх верств користувачів. Вже сьогодні його неможливо виконати без застосування новітніх технологій, поєднання комп'ютерних і комунікаційних технологій, організації віддаленого доступу до первинної і вторинної інформації. Тому головний акцент тут робиться на системах комплексної автоматизації книгозбірень, АБІС нового покоління, що є інтегрованими інформаційно-бібліотечними системами, орієнтованими на веб-технології.

Кадровий ресурс галузі – це понад 50 тисяч осіб, які працюють у наукових, публічних, спеціальних і спеціалізованих бібліотеках України і майже 20 тисяч фахівців, які забезпечують діяльність освітянських бібліотек. Інтелектуалізація, швидкі темпи модернізації технологій та методів виробництва, посилення конкуренції висуває на перший план інтелект, здібності, знання, талант, професіоналізм працівника, здатність опановувати технічні, технологічні й організаційні інновації.

Доповідь наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Д. В. Соловяненка** була присвячена питанням трансформації електронного середовища бібліотеки в контексті наростання глобалізаційних процесів та переходу суспільства до знаннєвої фази свого розвитку. Доповідач звернув увагу присутніх на потенціал бібліотек як базисних елементів інфраструктури транзиту знань у принципово соціотехнічному просторі науки та освіти ХХІ ст. Серед актуальних питань трансформації електронного бібліотечного середовища було відзначено перехід бібліотеки як інформаційної та технологічної платформи на більш високий рівень інфраструктурної інтеграції гетерогенних інформаційних потоків, що передбачає, зокрема, розвиток концеп-

цій бібліотечних порталів. Констатувалося, що сучасна бібліотека, функціонуючи у віртуальному середовищі, забезпечує власним користувачам більшою мірою доступ не просто до ресурсів, а до гетерогенних інформаційних середовищ, у яких наявні ці ресурси (до платформ видавців та агрегаторів, онлайн-енциклопедій, реферативних баз даних тощо). Таким чином, об'єктивно зумовленою є поява нового рівня та типу інформаційної інтеграції: перехід від інформаційно-аналітичної інтеграції документних ресурсів рівня окремої книгозбірні (бібліотечних каталогів) до комплексної (зокрема, технологічної) інтеграції інформаційних середовищ рівня глобального інформаційного поля (бібліотечних порталів). Присутнім були представлені моделі побудови окремих модулів бібліотечного порталу засобами інтеграції Інтернет-систем на програмному рівні та рівні даних.

Интерес у учасників зібрання викликала доповідь заст. директора Національної парламентської бібліотеки України **З. І. Савіної**, присвячена роботі над унікальним науковим проектом – Українською бібліотечною енциклопедією (УБЕ). Його основна мета – інвентаризація, систематизація, осмислення та поширення наукових знань з бібліотечної справи, узагальнення накопиченого досвіду діяльності вітчизняними книгозбірнями, окремими науковцями, фахівцями. Створення такого універсального видання в Україні давно вже є нагальною необхідністю. Підготовка УБЕ, наголосила доповідачка, дасть змогу вирішити цілий комплекс завдань. По-перше, сприятиме утвердженню інтелектуальної незалежності української нації і держави, більш повній деталізації положень Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», державних стандартів України тощо. По-друге, окреслить особливості, шляхи, етапи розвитку вітчизняної бібліотечної справи з урахуванням, безумовно, впливу на цей процес світового досвіду. По-третє, внесе істотні зміни в освітнє середовище, в організацію навчання студентів, перепідготовку бібліотечних кадрів тощо.

На переконання З. І. Савіної, робота зі створення УБЕ стимулюватиме розроблення історичної і краєзнавчої проблематики. Адже подальший прогрес бібліотекознавства неможливий без критичного вивчення та використання накопиченого досвіду в сфері бібліотечного будівництва, без глибокого осмислення історичного розвитку книгозбірень. Постійне включення до тематики науково-дослідних робіт бібліотек історичних аспектів їх діяльності свідчить про актуальність і перспективність цих досліджень. Набувають популярності регіональні дослідження з історії бібліотечної справи в рамках історичного краєзнавства, адже місцеві особливості формування бібліотечної мережі, специфіка зародження і становлення бібліотекознавчих напрямів, шкіл, традицій справляють істотний вплив на тамтешні бібліотеки. І саме енциклопедія покликана узагальнити і розкрити це різноманіття напрямів бібліотечної діяльності.

Основними критеріями, якими мають неухильно керуватися автори проекту, є науковість, універсальність, повнота та достовірність інформації. Підсумовуючи результати роботи над виданням за поточний рік, доповідачка зауважила, що в НІБУ вже створена робоча група,

визначені основні блоки, з яких складатиметься зміст енциклопедії, розроблений проект словника та підготовлені чіткі методичні рекомендації для авторів статей.

Доповідь директора Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, канд. іст. наук **П. І. Рогової** була присвячена проблемам формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вона зазначила, що з метою повноцінного інформаційного забезпечення вітчизняної педагогічної науки, освіти і практики колективів ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського упродовж 2006–2010 рр. здійснював НДР «Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського». На базі Бібліотеки розроблялися методологічні, методичні та організаційні засади формування всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу (ВГІР), створювався термінологічний апарат дослідження, який слугував теоретичною основою для виконання завдань НДР. За результатами проведеної роботи було підготовлено наукові видання та нормативні документи: монографія П. І. Рогової «Педагогічні бібліотеки України (друга половина XIX – 20-ті рр. XX ст.)», збірники наукових праць у друкованому та електронному вигляді; термінологічний словник; інформаційно-аналітичні огляди, публікації в періодичних виданнях тощо. Розроблено реальну модель формування єдиного галузевого інформаційного ресурсу мережі освітянських бібліотек МОН України і НАПН України. НДР є вагомим внеском у розвиток галузевого бібліотекознавства та фондознавства. ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського активно впроваджує інноваційні форми роботи з формування, збереження та використання фонду. В результаті зросли як кількісні, так і якісні показники надходжень вітчизняних та іноземних документів психолого-педагогічної тематики до фонду Бібліотеки, більш вільним став доступ до нього. За п'ятиріччя проведена значна робота з формування, збереження та надання доступу до ВГІР як у традиційній, так і в електронній формі, зокрема до унікальних і цінних видань з педагогіки і психології. За цей час значно зріс рівень задоволення фахових інформаційних потреб науковців, педагогів, учителів та інших груп користувачів, які приїждять до бібліотеки з усіх куточків України.

П. І. Рогова детально проаналізувала інновації, впроваджені Бібліотекою упродовж 2006–2010 рр.: створення веб-порталу ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського; формування електронного каталогу; створення повнотекстових баз даних й надання доступу до 50 % з них через веб-портал Бібліотеки; надання доступу до мережеских ресурсів, зокрема, бібліотек України і світу через веб-портал ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського; бібліографічне обслуговування користувачів через віртуальну довідку; формування віртуальних інформаційно-бібліографічних ресурсів з актуальних питань педагогіки і психології з розміщенням їх на веб-порталі; модернізація традиційних бібліотечних форм роботи для розкриття ресурсу Бібліотеки; підготовка вторинної продукції з актуальних питань педагогіки і психології з представленням її у повнотекстовій

формі на веб-порталі та розсиланням до бібліотек мережі.

На завершення доповідачка визначила стратегію розвитку ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек МОН України і НАПН України, яка пов'язана насамперед з координацією і кооперацією знань щодо створення єдиного галузевого інформаційного ресурсу у традиційній та електронній формах, що є вагомим сегментом сукупного інформаційного фонду України.

У рамках пленарного засідання учасникам конференції була представлена діяльність компанії «АБЕ Маркетинг» – одного з найбільших дистриб'юторів наукової книги у Східній Європі. Директор компанії **І. В. Несміянова** звернула увагу присутніх на те, що «АБЕ Маркетинг» є постачальником онлайн-ресурсів як до академічних бібліотек, так і окремим дослідникам. Її представники презентують наявні ресурси науковцям та бібліотекарям, ведуть переговори з видавцями щодо цін та умов передплати, здійснюють пошук оптимального рішення доступу до ресурсів, технічний супровід, підтримують щоденний зв'язок з видавцями, організовують тренінги та навчання. «АБЕ Маркетинг» надає доступ до важливих наукових ресурсів для дослідників. Зокрема, це:

– *Web of Science* (понад 40 млн записів) – академічний мультидисциплінарний індекс цитувань, підготовлений Інститутом наукової інформації (ISI) Thomson Reuters, де крім знайденої бібліографічної інформації користувач може відслідковувати, які статті цитуються в обраному записі, а які цитують (дають посилання) на обраний запис. За допомогою аналізу анотацій, списків літератури, приміток визначається ступінь важливості наукової статті. Охоплює близько 11 260 журналів, які відбираються на основі оцінок впливу (у т. ч. журнали відкритого доступу) та понад 110 000 матеріалів конференцій;

– *Ebrary* – мультидисциплінарна платформа електрон-

них книг (понад 150 тис.). Про високий науковий рівень ресурсу свідчать видавництва, серед яких: Columbia University Press; Harvard University Press; New York University Press; Princeton University Press; Stanford University Press; Yale University Press та багато інших. Гнучка система передплати та придбання;

– *The Royal Society of Chemistry* – колекція журналів та баз даних для хіміків від найстарішого наукового товариства у світі.

Також відбулася презентація журналів від AIP (Американського інституту фізики) та APS (Американського фізичного товариства).

Після пленарного засідання робота конференції продовжилася у секціях: «Теоретико-методологічні засади розвитку бібліотекознавства»; «Електронне середовище бібліотечної галузі: нові ресурси та можливості»; «Сучасна бібліотека в системі соціальних комунікацій»; «Біографіка і новітні інформаційні технології»; «Книгознавство та документознавство: нові пріоритети розвитку в інформаційному просторі».

Значний інтерес у учасників конференції викликали семінар «Система ІРБІС в українських бібліотеках» і круглий стіл «Інноваційні технології збереження бібліотечних фондів».

У рамках міжнародної наукової конференції відбулося спільне засідання Асоціації бібліотек України, Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук. У роботі засідання взяли участь керівники і фахівці провідних бібліотек України – членів АБУ, зарубіжні гості.

Ю. Амонс,
мол. наук. співробітник НБУВ